

U proleće 1912. g. došao sam konačno u Minhen. Sam grad bio mi je tako dobro poznat kao da sam već godinama boravio među njegovim zidinama. Razlog za to bio je moj studij koji me je na svakom koraku upućivao na ovu metropolu nemačke umetnosti. Onaj ko nije upoznao Minhen ne samo da nije video Nemačku, već pre svega nije upoznao ni nemačku umetnost, ako nije video Minhen. U svakom slučaju, to vreme pre rata bilo je najsrećnije i takoreći, najblaženije vreme mog života. Mada je, doduše, moja zemlja bila veoma oskudna, jer ja ipak nisam živeo da bih mogao da slikam, nego sam slikao da bih sebi time samo osigurao mogućnost za život, ili, bolje rečeno, da bih time sebi mogao da obezbedim svoje dalje studiranje. Bio sam čvrsto uveren da ću svoj cilj, koji sam sebi postavio, jednog dana upravo i ostvariti. I ta sama činjenica mi je već pomogla da sve, inače male, brige dnevnog života lako i bez tegoba podnosim. Tome se još pridružila ona unutrašnja ljubav koja me je više nego za ma koji drugi, meni poznat grad zanela, već od prvog časa mog boravka u njemu. Jedan nemački grad! Kakva razlika prema Beču! Meni je bivalo muka kada bih samo i pomislio na onaj Vavilon različitih rasa. A k' tome još i ovaj meni bliskiji dijalekat, koji me je posebno u razgovoru sa Donjim Bavarcima mogao podsetiti na moje nekadašnje vreme mladosti. Bilo je svakako hiljadu i više stvari koje su mi u dubini duše bile drage i dragocene ili pak postale takvima. Najviše me je, međutim, privlačila divna stopljenost iskonske snage sa prefinjenim nemačkim štimungom, ta jedinstvena linija od Hofbrojhausa do Odeona, Oktoberfesta do Pinakoteke, jedne od najvećih svetskih galerija likovnog stvaralaštva itd. što sam i danas očaran ovim gradom, više nego bilo kojim krajičkom zemlje na ovom svetu, razlog je svakako u činjenici što je on neraskidivo bio i ostao vezan sa razvitkom moga sopstvenog života; a to da sam već onda doživeo sreću jednog stvarnog unutrašnjeg zadovoljstva moglo se samo pripisati čaroliji koju ova predivna rezidencija Vitelsbaha vrši. Verovatno ne samo one koji poseduju jedan razum, nego i na svakog koji je obdaren dušom prepunom osećanja. Ono što me je pored moga profesionalnog rada najviše privlačilo, bio je i ovde ponovni studij političkih dnevnih događaja, a među njima posebno spoljnopoličkih zbivanja. Do ovih poslednjih došao sam okolišnim putem preko nemačke politike Saveza, koju sam još od svojih austrijskih vremena smatrao apsolutno pogrešnom. Pa ipak mi ni u Beču još nije bio sasvim jasan puni obim ovog samozavaravanja Rajha. Tada sam bio sklon da prihvatim ili - ako to možda i sebi samom prosto govorim kao neko opravdanje - da se možda, u Berlinu već zna kako bi mogao u stvarnosti da bude slab i malo pouzdan taj saveznik, ali se ipak, iz više ili manje tajanstvenih razloga, ostaje suzdan u ovom saznanju, da bi se zaštitila jedna politika Saveza koju je zaboga, Bizmark sam jednom zasnovao i čiji iznenadni prekid ne bi mogao biti poželjan već i stoga da se ne zastraši inostranstvo koje stalno vreba, ili pak ne uznemiri unutrašnji malograđanin.

Naravno, i opštenje sa samim narodom dozvolilo mi je, na moje užasavanje, da vidim za kratko vreme da je ovo verovanje bilo pogrešno. Na moje čuđenje morao sam svugde da konstatujem da o samoj biti habzburške monarhije, u inače dobro obaveštenim krugovima, nemaju čak ni blagog pojma. Upravo je narod bio zaslepljen verovanjem da se saveznik može smatrati kao nekakva ozbiljna sila koja bi u času nevolje smesta sebe stavila na raspolaganje. U masi je monarhija uvek smatrana "nemačkom državom" i verovalo se da se na to može i osloniti. Postojalo je mišljenje da se i ovde snaga može meriti milionima, kao otprilike i u samoj Nemačkoj, a potpuno se zaboravljalo da je prvo: Austrija već odavno prestala da bude nemačko državno biće; ali da su drugo: unutrašnji odnosi ovoga carstva od časa do časa sve više stremili njegovom raspadu. Ja sam tada ovu državnu tvorevinu bolje poznao nego takozvana oficijelna "diplomatija" koja se slepo, kao skoro uvek, teturala ka svojem usudu, jer raspoloženje naroda bilo je uvek samo izraz onoga što je odozgo ulivano u javno mnjenje. A odozgo je, međutim, sa "saveznikom" negovan jedan kult

kao oko zlatnog teleta. Svakako su se nadali da se ljubaznostima može nadoknaditi ono što je nedostajalo u iskrenosti. Pri tom su se uvek uzimale reči za gotove vrednosti.

Mene je već u Beču spopadala ljutnja kada sam video razliku koja je s' vremena na vreme bila uočljiva između govora zvaničnih državnika i sadržine bečke štampe. A pri tom je još Beč ipak bio, bar po spoljnom izgledu, nemački grad. Koliko su, međutim, drukčije bile stvari kada bi se iz Beča, ili, bolje rečeno, iz Nemačke-Austrije otišlo u slovenske provincije Carstva! Dovoljno je bilo uzeti samo praške novine u ruke da bi se saznalo kako se tamo procenjivala čitava ta uzvišena opsenarska igra Trojnog saveza. Tu više ništa nije bilo preostalo od svog "državničkog remek-dela" do krvavo izrugivanje i podsmeh. I u najdubljem miru, kada su oba cara upravo jedan drugom utisnula na čela prijateljske poljupce, nije se skrivalo da će ovaj savez biti likvidiran onoga dana kada se bude pokušalo da se sjaj nibelunškog ideala stavi na probu u praktičkoj stvarnosti. A kako je samo koju godinu kasnije nastalo uzbuđenje kada je, najzad, u nadošlom trenutku, onda kada savezi treba da se dokažu, Italija iskočila iz Trojnog pakta, i oba saveznika ostavila na cedilu, pa im je na kraju čak i sama postala neprijateljem. Da se uopšte neko ranije usudio da čak samo i na minut poveruje u mogućnost takvog čuda, naime čuda, da bi se Italija sa Austrijom zajedno borila, moglo je svakome, ko upravo nije bio pogođen diplomatskim slepilom, jednostavno da bude neshvatljivo.

Ali, stvari, međutim, u Austriji samoj nisu bile gotovo ni za dlaku drukčije. Nosioci ideje o savezu bili su u Austriji samo Habzburgovci i Nemci. Habzburgovci iz računa i prinude, Nemci iz čistog poverenja i političke gluposti. Iz čistog poverenja jer su oni imali pogrešnu predstavu da će putem Trojnog saveza nemačkom Rajhu samom učiniti jednu veliku uslugu, da će mu pomoći da ojača i da se osigura i obezbedi; iz političke gluposti, međutim, jer se ovo prvo zamišljeno nije ostvarilo, nego naprotiv, oni su time potpomogli da se Rajh prikuje za jedan državni leš, koji mora oboje da povuče u provaliju, pre svega, stoga što su oni tim savezom sami sve više zapadali u odrođivanje od nemstva. Jer, usled toga što su Habzburgovci, ovim savezom sa Rajhom verovali, sa svoje strane, da mogu biti sigurni da se otud niko neće umešati i na fulost i s' pravom, bili su u stanju da svoju unutrašnju politiku laganog suzbijanja nemstva sprovode već bitno lakše i bez razlika. Ne samo da se pri ovoj poznatoj "objektivnosti" nije trebalo pribojavati neke primedbe od strane vlade nemačkog Rajha, nego su se i samom austrijskom nemstvu u svako doba, ukazivanjem na savez, mogla zapušiti usta, kada bi (ta usta) možda htela da govore protiv suviše podmukle vrste sloveniziranja. A i šta bi još, inače, trebalo da čini Namac u Austriji, kada, zaboga, i samo nemstvo nemačkog Rajha izriče habzburškoj vladi priznanje i poverenje? Da li on treba da pruži otpor, da bi onda u celoj nemačkoj javnosti bio obeležen kao izdajnik sopstvene nacionalnosti? Zar on koji je već decenijama podnosio najčuvenije žrtve upravo za svoju nacionalnost? I kakvu bi uopšte vrednost imao ovaj savez kada bi nemstvo habzburške monarhije bilo iskorenjeno? Nije li vrednost Trojnog saveza za Nemačku upravo bila zavisna od održanja prevlasti nemačke snage u Austriji? I, zar se zaista verovalo da bi se moglo i sa jednim slovenskim habzburškim carstvom još živeti u savezu? Stav zvanične nemačke diplomatije, kao i stav celog javnog mnjenja i prema unutrašnje-austrijskom problemu nacionalnosti, bio je već ne samo glup, nego jednostavno i sulud! Oslanjali su se na savez, utemeljavali budućnost i sigurnost jednog sedamdesetmilionskog naroda prema tome i uz to gledali, kako se jedini temelj za ovaj savez kod partnera, iz godine u godinu, planski i neometano sa sigurnošću razara. Jednog dana morao je onda da preostane samo "ugovor" sa bečkom diplomatijom, a saveznička pomoc carstva da bude izgubljena. A kod Italije to je ionako bio slučaj od samog početka.

Da se u Nemačkoj samo nešto jasnije proučavala istorija i psihologija nacija, onda se svakako nijednog minuta ne bi verovalo da bi ikada Qirinal i bečki Hotburg mogli stajati u jednom zajedničkom borbenom frontu. Italija bi pre postala vulkan, nego što bi se jedna vlada smela

usuditi, da tako fanatično omrznuтой habzburgskoj državi, pošalje na bojno polje jednog jedinog Italijana, izuzev kao neprijatelja. Ja sam više nego jedanput u Beču posmatrao kako se raspaljivao strastveni prezir, kao i neizmerna mržnja kojom je Italijan izražavao "odanost" austrijskoj državi. Ono što je kuća Habzburg izgrešila u odnosu na italijansku slobodu i nezavisnost u toku vekova bilo je previše veliko da bi se moglo zaboraviti, čak i da je postojala dobra volja za to. Ali te volje, uopšte, nije bilo u narodu, ni kod italijanske vlade. Za Italiju su, stoga, postojale samo dve mogućnosti u zajedničkom životu sa Austrijom: ili savez ili rat. Birajući ono prvo, mogli su na miru da se pripremaju za ono drugo. Naročito od kada se odnos Austrije prema Rusiji sve više približavao ratnom sukobu, nemačka politika saveza bila je isto tako besmislena koliko i opasna. Ovo je bio klasični slučaj na kome se video nedostatak svake velike i ispravne linije razmišljanja. Zašto je, uopšte, sklopljen savez? Ipak, samo da bi se budućnost Rajha mogla bolje očuvati, nego što bi on, prepušten samom sebi, to bio u stanju. Ta budućnost Rajha, međutim, ipak nije bila ništa drugo nego pitanje održanja mogućnosti egzistencije nemačkog naroda.

Ali, stoga je pitanje moralo samo ovako da glasi: kako mora da se organizuje život nemačke nacije u doglednoj budućnosti, i kako onda takvom razvoju, u okviru opštih, evropskih odnosa snaga, zajemčiti neophodne osnove i potrebnu sigurnost? Pri jasnom razmatranju osnova i uslova za spoljno-političko delovanje nemačke državne veštine moralo se doći do sledećeg uverenja: Nemačka ima godišnji priraštaj stanovništva od približno devet stotina hiljada duša. Teškoća ishrane ove armije novih građana države mora postati iz godine u godinu sve većom, i jednog dana završiti i katastrofom, ukoliko se, upravo, ne iznađu sredstva i putevi da se još blagovremeno predupredi opasnost da se zapadne u bedu od gladi.

Postojala su cetiri puta da bi se izbegao takav užasan budući razvoj:

1. Moglo je, prema francuskom uzoru, da se ograniči porast rađanja veštački, pa da se na taj način predupredi preveliki priraštaj stanovništva. Priroda, doduše, obično u vremenima velike bede ili zlih klimatskih uslova, kao i pri vrlo oskudnim prinosima iz poljoprivrede, sama krene ka ograničenju razmnožavanja stanovništva u izvesnim zemljama, ili kod izvesnih rasa; doduše, po isto tako mudro i bezobzirnoj metodi. Ona ne sprečava samu sposobnost rađanja, ali svakako sprečava dalje održanje već rođenog, pri čemu ono što je rođeno izlaže tako teškim iskušenjima i odricanjima, da sve što je manje jako, manje zdravo, biva prinuđeno ponovo da se vrati u krilo večno nepoznatog. Međutim, ono što se otme strahotama života i onda dalje traje, iskušano je hiljadostruko, čvrsto je i svakako podesno da se ponovo dalje produkuje, da bi temeljna selekcija ponovo mogla da započne ispočetka. Time što priroda tako brutalno nastupa protiv pojedinaca i njega momentalno uzme sebi, ukoliko nije dorastao burama života, održava rasu i samu vrstu snažnom, pa čak je i pojačava do najvećih sposobnosti. Time je, međutim, smanjenje broja istovremeno jačanje ličnosti, i na kraju krajeva, i snaženje vrste.

Drugačije je kada se čovek opredeli da preuzme ograničenja svoje brojnosti. On nije izrezan od drveta prirode, nego je "human". On to razume bolje nego surova kraljica svih mudrosti. On ne ograničava dalje održanje pojedinca, već, naprotiv, dalje rasplodavanje istog. To mu izgleda ljudskije i pravednije, nego obrnuti put, jer on naravski uvek vidi samo sebe samog, a nikada i rasu. Samo, na žalost, i posledice su obrnute: Dok priroda, time što dopušta razmnožavanje, podvrgava dalje održanje najtežem ispitu, iz viška pojedinih bića, bira sebi najbolje kao vredne da dalje žive, dakle, samo njih održava i takođe im dopušta da postanu nosioci daljeg održanja svoje vrste, čovek ograničava razmnožavanje, a ipak se grčevito brine za to da se svako jednom već rođeno biće po svaku cenu i održi. Ova korektura Božije volje izgleda mu isto tako mudra kao i humana i on se raduje što je u jednoj stvari opet nadmudrio prirodu, pa čak i dokazao njenu manjkavost. Da se, doduše, u stvarnosti broj ograničio, ali je zato smanjena vrednost pojedinca to naravno nikako ne želi dragi majmunčić, otac vasiona ni da vidi, ni da čuje. Jer, ako se jednom produkovanje, kao takvo, ograniči i broj rađanja smanji, stupa umesto prirodne borbe za život, koja jedino najjače i najzdravije ostavlja da žive, samo po sebi razumljiva želja i sklonost da se i

najslabiji, pa i najbolesniji po svaku cenu "spasu", čime se polaže klica za potomstvo koje mora postojati sve bednije i jadnije što duže bude potrajalo ovo izrugivanje prirode i njene volje; kraj će, međutim, biti taj da će takvom narodu, jednog dana, život na ovome svetu biti oduzet; jer čovek, svakako, može izvesno vreme da prkosi večnim zakonima volje za postojanim održanjem, ali osveta će doći, ipak, pre ili kasnije. Neko jače pleme oteraće slabe, pošto će nagon za životom u svojoj poslednjoj formi uvek iznova da raskine smešne okove te, takozvane, humanosti pojedinca, da bi dopustilo da na njeno mesto stupi humanost prirode koja slabe uništava, da bi snazi poklonila zasluženno mesto. Ko, dakle, hoće da osigura život nemačkom narodu putem sopstvenog ograničavanja njegovog razmnožavanja otima mu time budućnost.

2. A drugi put bio bi taj za koji danas često i prečesto čujemo da se predlaže i hvali: unutrašnja kolonizacija. To je predlog koji su isto tako mnogi u dobroj meri dali, kao što ga većina, obično pogrešno, razume da bi time nanela najveću štetu koju čovek može zamisliti. Bez sumnje plodnost jednoga tla može da se podigne do određene granice. Ali samo do jedne određene granice, a ne do u nedogled. Izvesno vreme moći će se, dakle, umnožavanje nemačkog naroda izravnati putem povećanja iskorišćenosti našega tla bez opasnosti od gladi. Samo, nasuprot ovome stoji činjenica da zahtevi života, uopšte uzev, brže rastu nego sam broj stanovništva. Zahtevi ljudi u odnosu na ishranu i odevanje postaju iz godine u godinu veći i već sada, na primer, nisu ni u kakvoj srazmeri prema potrebama naših predaka od pre, otprilike, sto godina. Stoga je, dakle, pogrešno misliti da će svako povećanje proizvodnje stvoriti preduslove za povećanje broja stanovništva: ne, ovo može da bude tačno samo do izvesnog stepena, time što će se najmanje jedan deo viška proizvoda upotrebiti za zadovoljenje povećanih potreba ljudi. Samo, čak i kod najvećeg ograničenja sa jedne strane, i najenergичnije marljivosti sa druge strane doći će, ipak, i ovde jednom do granice koja će onda samo tlo postaviti. Pokraj sve marljivosti neće biti moguće da se iz njega više izvuče, više privredi, a onda će nastupiti, iako za izvesno vreme sa odlaganjem, zla sudba. Glad će se najpre, s' vremena na vreme, ukoliko dođe do loših žetvi itd, ponovo javljati. Glad će se sa povećanim brojem življa sve češće javljati, tako da je konačno jedino onda neće biti kada retke, najberićetnije godine napune ambare. Ali, približava se najzad vreme kada se beda neće moći više predupređiti, a glad će postati večnim pratiocem takvog naroda; i sad će morati ponovo da pomogne priroda i da izvrši izbor među onima koje je sama odabrala za život, ili će se čovek ponovo sam pomoći, tj, pribeci veštačkom sprečavanju svoga razmnožavanja sa svim njegovim već naznačenim posledicama za rasu i vrstu. Moći će se još prigovoriti da ova budućost, celom čovečanstvu jednom i ovako i onako predstoji, pogotovo što i pojedini narodi naravno neće biti u stanju da izbegnu tu sudbinu. To je na prvi pogled, bez daljeg, tačno. Pa ipak se ovde mora uzeti u obzir sledeće:

Svakako će u jednom određenom momentu biti celokupno čovečanstvo prinuđeno, da usled nemogućnosti plodnosti tla prilagodi još za duže vreme daljim povećanjima broja stanovnika, zaustavlja razmnožavanje ljudskog roda, pa ili da ponovo prirodi prepusti da odluči ili da, ipak, putem samopomoći, ukoliko je moguće, ali onda naravno već na ispravniji način nego što je to danas, stvori neophodnu ravnotežu. Samo, ovo će, onda, baš da pogodi sve narode, dok su sada takvom nevoljom pogođene samo one rase koje ne poseduju više dovoljno snage i jačine da bi sebi osigurale neophodno tlo na ovom svetu. Jer stvari ipak stoje tako da na ovoj zemljinoj kugli danas još uvek ima ogromnih površina neiskorišćenog tla, i ono samo još prosto žudi za obrađivanjem. Ali, isto tako je tačno da to tlo nije od strane prirode po sebi sačuvano jednoj određenoj naciji ili rasi kao rezervisana površina za budućnost, nego je ona zemlja i tlo za onaj narod koji poseduje snagu da ga uzme i ima veću vrednoću da ga obrađuje. Priroda ne poznaje nikakve političke granice. Ona postavlja živa bića najpre na ovoj zemljinoj kugli i onda posmatra slobodnu igru snaga. Najjači u hrabrosti i marljivosti dobija onda kao njeno najdraže dete dosuđeno pravo gospodarenja životom.

Ako se jedan narod ograniči na unutrašnju kolonizaciju, pošto se druge rase na sve većim prostranstvima ove zemlje grčevito ucvršćuju, on će biti prinuđen da se prihvati samoograničenja

već u vreme kada se ostali narodi još neprestano dalje razmnožavaju. Jednom će, dakle, nastupiti taj slučaj i to tim pre ukoliko je manji životni prostor jednog naroda koji mu stoji na raspolaganju. Pošto se, uopšte, na žalost i suviše često, samo najbolje nacije ili još tačnije jedino istinske kulturne rase, nosioci svakog ljudskog napretka, u svom pacifičkom zaslepljenju odlučuju da se odreknu novog zahvatanja prostora da bi se zadovoljile "unutrašnjom kolonizacijom", a nacije manje vrednosti, međutim, umeju da za sebe osiguraju ogromne životne površine na ovom svetu, to bi moglo dovesti do sledećeg krajnjeg rezultata:

Po kulturi bolje rase, ali i manje bezobzirne, morale bi već tada zbog svog ograničenog tla da smanje svoje razmnožavanje, dok će kulturno nazadniji, ali prirodno brutalniji narodi, usled većih životnih površina, moći biti u situaciji da se još neograničeni dalje razmnožavaju. Drugim rečima, svet će time jednoga dana doći u posed kulturno minomijeg, manje vrednog, a ipak energičnijeg čovečanstva. A onda će postojati u jednoj iako još tako dalekoj budućnosti, samo dve mogućnosti: ili će svet biti upravljen prema predstavama naše moderne demokratije, tada će otpasti težište svake odluke u korist brojčano jačih rasa, ili će svet biti regulisan prema zakonima prirodnog rasporeda snaga, a onda će pobediti narodi brutalne volje, a opet neće pobediti nacije samoograničenja.

Ali, da će ovaj svet jednom još biti izložen najtežim borbama za opstanak čovečanstva, niko u to ne može da sumnja. Na kraju pobeđuje uvek samo nagon za samoodržanjem. Pod njim se topi takozvana humanost, kao izraz jedne mešavine gluposti, kukavičluka i uobraženog sveznadarstva, kao sneg na martovskom suncu. U večnoj borbi je čovečanstvo postalo veliko – u večnom miru ono propada. Za nas Nemce je, međutim, parola "unutrašnje kolonizacije" već i stoga nesrećna, jer ona kod nas odmah pojačava mišljenje da je pronađeno sredstvo koje, prema pacifičkom shvatanju, dopušta da se bitisanje može "ostvariti" u blagom životnom dremežu. Ovaj nauk, kad je već kod nas ozbiljno shvaćen, predstavlja kraj svakoga napora da sebi na ovom svetu sačuvamo mesto koje i nama pripada. Čim bi prosečni Nemač, eto, prihvatio ubeđenje da ovim putem sebi može da osigura život i budućnost, bio bi likvidiran svaki pokušaj jednog aktivnog i time jedino i delotvornog i plodotvornog zastupanja nemačkih životnih potreba. Svaka, zaista korisna, spoljna politika mogla bi, međutim, zbog takvog stava nacije da se smatra pokopanom, a takvom politikom i budućnost nemačkog naroda.

U saznanju ovih posledica nije slučajno u prvoj liniji uvek Jevrejin koji pokušava i ume da takve smrtno opasne pravce razmišljanja poseje u naš narod. Ali i suviše dobro poznaje svoje ljude, a da ne bi znao da oni zahvalno padaju kao žrtva svakom španskom špekulantu koji ih ume ubediti, da je tobož pronađeno sredstvo da se prirodi podvali, da se surova neumitna borba za život učini suvišnom, da bi se na njeno mesto uskoro, putem rada, ponekad, međutim, i prostim neradom, već prema tome kako se "dogodi", uzdigne do gospodara planete. Ne može se dovoljno energično i oštro naglasiti da svaka nemačka unutrašnja kolonizacija u prvom redu ima da služi samo tome da se otklone socijalne neprilike i pre svega da se isključi teren opšte špekulacije, ali nikada ne može biti dovoljno, da, recimo, osigurava budućnost nacije, bez novoga zemljišta i tla. Ako delujemo drukčije, onda za kratko vreme nećemo samo dospeti do kraja našega tla, nego i do kraja naše snage. Najzad mora još da se konstatuje sledeće:

U unutrašnjoj kolonizaciji postojeće ograničenje na jednu određenu malu površinu tla, kao i usled sužavanja daljeg razmnožavanja nastajuće isto ograničavajuće konačno dejstvo, dovode do izvanredno nepovoljnog vojno-političkog položaja određene nacije. Već u samoj veličini egzistencijalne teritorije jednog naroda nalazi se bitan faktor za određenje njegove spoljne sigurnosti. Što je veća prostornost, koja je na raspolaganju jednome narodu, tim veća je takođe i njegova prirodna zaštita; jer još uvek se mogu sprovesti vojne odluke protiv naroda na malim, skučenim površinama tla na brži, a time, dakako, i lakši i naročito delotvorniji i potpuniji način, nego što je to, obrnuto, moguće protiv teritorijalno veoma velikih država. U veličini državne teritorije nalazi se još uvek izvesna zaštita od lakomislenih napada, pošto uspeh može u tom slučaju da se ostvari samo posle dugih, teških borbi, stoga će rizik nepromišljenog prepada izgledati suviše veliki, ukoliko za njega ne postoje sasvim izvanredni, neophodni razlozi. Stoga već

u samoj veličini države leži razlog za lakše održanje slobode i nezavisnosti jednoga naroda, dok, obratno, malešnost i sićušnost jedne državnosti upravo izaziva, provocira na njeno osvajanje.

U stvarnosti su obe prve mogućnosti za stvaranje jednog poravnjanja između rastućeg broja stanovništva u narodu i uvek iste veličine tla bile odbijane u tzv. nacionalnim krugovima Rajha. Razlozi za ovaj stav bili su naravno drukčiji nego gore navedeni: prema ograničavanju rađanja odnosilo se u prvom redu odbijajuće iz izvesnog moralnog osećanja; unutrašnja kolonizacija odbijala se sa ogorčenjem jer se u njoj predosećao napad protiv veleposedništva, a u tome i početak jedne opšte borbe protiv privatnog vlasništva uopšte uzev. Pri formi u kojoj se naročito ova poslednja ozdravljajuća doktrina preporučivala, moglo se, bez daljnjeg, sa takvom jednom pretpostavkom svakako i imati prava. Uopšte, odbrana prema širokoj masi nije bila vrlo spretna i ni na koji način nije pogađala srž problema. Time su ostala samo dva puta, da bi se rastućem broju pripadnika naroda osigurao posao i hleb:

3. nije se moglo zaposesti novo tlo da bi se suvišni milioni godišnje pomerali i rasprostirali i tako naciju i dalje održavali na osnovu samoishranjivanja; ili se išlo na to da:

4. Putem industrije i trgovine za tuđe potrebe se stvore uslovi da se od dohotka podmiri za život Dakle: politika tla ili kolonijalna ili trgovinska politika.

Oba puta su sa različitih pravaca uzimana na uvid, ispitivana, preporučivana i pobijana, dok se najzad nije pošlo ovim poslednjim. Zdraviji put do oba bi bio naravno onaj prvi. Zaposedanje novih teritorija i tla za naseljavanje prekobrojnih pripadnika naroda poseduje beskrajno mnogo prednosti, naročito ako se nema u vidu sadašnjost, nego budućnost. Već mogućnost održanja jednog zdravog seljačkog staleža kao fundamenta celokupne nacije nikada se dovoljno visoko ne može proceniti. Mnoge od naših današnjih patnji su samo posledica nezrelog odnosa između seoskog i gradskog stanovništva. Čvrsti stalež manjih i srednjih seljaka bio je već u svim vremenima najbolja zaštita protiv socijalnog oboljevanja kakvo danas upravo imamo. A to je, takođe, i jedino rešenje koje naciji omogućava da iznađe hleb nasušni u unutrašnjem kružnom procesu delovanja jedne privrede. Industrija i trgovina se povlače svojim nezrelo vođenim položajem i učvršćuju se u opšti okvir jedne nacionalne privrede za zadovoljavanje potreba i izravnavanje. Obe time nisu više osnova ishrane nacije, nego pomoćno sredstvo iste. Time što one za zadatak imaju više ravnavanje između sopstvene proizvodnje i potreba u svim oblastima, one celokupnu ishranu stanovništva čine više ili manje nezavisnom od inostranstva, pomažu, dakle, da se u naročito teškim danima osigura sloboda države i nezavisnost nacije.

Doduše, takva zemljišna politika ne bi mogla da se, recimo, vodi u Kamerunu, već danas gotovo isključivo samo još u Evropi. Pri tom se mora hladno i trezveno stati na stanovište da svakako ne može da bude namera neba da jednom narodu da pedeset puta više teritorija i tla na ovom svetu nego drugom. U tom slučaju ne bi smele političke granice odvratiti narod od večnoga prava. Ako ova zemljina kugla zaista ima životnog prostora za sve, onda neka se, dakle, nama da za život neophodno tlo. Naravno da to niko neće rado učiniti. Ali tada stupa u dejstvo pravo samoodržanja i ono što se dobroj volji zakine, treba uzeti pesnicom. Da su naši preci nekada svoje odluke činili zavisnim od iste pacifičke besmislice, kao današnja savremenost, onda bismo mi uopšte posedovali samo trećinu našeg sadašnjeg tla; nemački narod, međutim, bi onda verovatno jedva imao šta da kaže u Evropi. Neprirodnoj odlučnosti u borbi za sopstveno bitisanje imamo da zahvalimo za obe ove istočne marke Rajha, a time i za onu unutrašnju snagu veličine naše državne i narodne teritorije koja nam je uopšte, jedino do danas, omogućila da postojimo.

A i iz jednog drugog razloga moglo je ovo rešenje da bude ispravno:

Mnoge evropske države slične su danas piramidama postavljenim naopako. Njihova evropska osnovna površina je smešno mala prema njihovom ostalom opterećenju u kolonijama, spoljnoj trgovini itd. Može se reći: vrh u Evropi - baza u celom svetu; za razliku od američke unije, koja poseduje bazu još na sopstvenom kontinentu, a samo vrhom dodiruje ostali deo zemljine kugle. Otuda, međutim, dolazi i nečuvena unutrašnja snaga te države, a slabost i najvećeg broja evropskih kolonijalnih sila. Pa i Engleska nije nikakav dokaz protiv toga, jer se isuviše lako u odnosu na britansku imperiju zaboravlja anglo-saksonski svet kao takav. Položaj Engleske, usled njene jezičke i kulturne zajednice sa američkom unijom, ne može se već i samo stoga uporediti ni sa jednom drugom državom u Evropi. Za Nemačku je, prema tome, jedina mogućnost za sprovođenje zdrave politike tla ležala samo u sticanju novog zemljišta u samoj Evropi. Kolonije ne mogu da služe ovom cilju dokle god ne budu podesne za naseljavanje Evropejcima u najvećem obimu. Međutim, mirnim putem nisu se mogle takve kolonijalne oblasti u 19. veku više steći. Pa i takva kolonijalna politika mogla se sprovoditi samo putem teške borbe koja je, međutim, onda mogla svrsishodnije da se vodi za vanevropske oblasti, nego, naprotiv, za zemlju na samom matičnom kontinentu. Takva odluka zahteva onda, naravno, nepodeljenu predanost. Ne radi se o tome da se sa polovičnim sredstvima, ili čak i samo oklevajući, pristupi jednom zadatku čije sprovođenje izgleda da je moguće samo ulaganjem i poslednjih atoma energije. Onda se moralo i celo političko vodstvo Rajha da prikloni ovom isključivom cilju; nikada nije smeo da usledi jedan korak koji bi bio rukovođen drugim promišljanjima, nego saznanjem o ovom zadatku i njegovim uslovljenostima. Moralo se jasno videti da je ovaj cilj mogao biti ostvaren samo borbom, ali onda se i oružani sukob mogao mirno i sabrano da ima pred očima.

Tako je trebalo celokupne saveze, isključivo sa ovog stanovišta, ispitati i proceniti njihovu upotrebljivost. Ako je postojala potreba za zemljištem i teritorijom u Evropi, onda se to moglo uglavnom dogoditi najviše na račun Rusije. Onda je morao novi Rajh ponovo da krene u marš putem nekadašnjih vitezova nemačkog reda da bi nemačkim mačem nemačkom plugu obezbedio brazdu, a naciji hleb nasušni.

Doduše, za takvu politiku postojao je u Evropi samo jedan jedini saveznik: Engleska. Jedino, samo sa Engleskom, mogao se zaštićenih leđa početi novi germanski pohod. Pravo na to ne bi bilo manje nego pravo naših predaka. Niko od naših pacifista ne odbija da jede hleb sa istoka, iako se prvi plug nekada nazivao "mač"! Ali, da bi se zadobila naklonost Engleske, ne bi smela da bude ni jedna žrtva isuviše velika. Trebalo se odreći kolonija i pomorskog značaja, a britansku industriju poštediti konkurencije. Samo bezuslovno jasan stav mogao je da vodi takvom cilju. Odricanje od svetske trgovine i kolonija, odricanje od nemačke ratne flote, koncentracija celokupnih sredstava moći države na kopnenu vojsku. Rezultat bi svakako bio trenutno ograničenje, ali bi značio veliku i moćnu budućnost.

Jedno vreme je Engleska u tom smislu bila voljna da razgovara. Pošto je ona veoma dobro shvatila da Nemačka usled svog porasta stanovništva mora da traži nekakav izlaz i da ga ili sa Engleskom nađe eventualno u Evropi, ili bez Engleske u svetu. Ovom naslućivanju treba svakako, u prvom redu, pripisati to što su na prelasku u ovaj vek i iz samog Londona pokušavali da se približe Nemačkoj. Prvi put se tada pokazalo ono što smo mogli poslednjih godina, na zaista zastrašujući način, da zapazimo. Pomisao da za Englesku treba vaditi kestenje iz vatre, bila je vrlo neprijatna, kao da uopšte jedan savez može da postoji na drugoj osnovi nego onoj koja osigurava obostrane poslove. A sa Engleskom se takav posao mogao, svakako, i zaključiti. Britanska diplomatija bila je još uvek dovoljno mudra da zna da se bez protivusluga nikakve usluge ne mogu očekivati. Ali zamislimo da je jedna mudra nemačka spoljna politika preuzela ulogu Japana godine 1904. i jedva možemo odmeriti kakve bi posledice to imalo za Nemačku. Nikada ne bi došlo do tog "svetskog rata". Krv prolivena 1904, desetostruko bi smanjila prolivanje krvi u godinama od 1914. do 1918. A kakvo mesto bi Nemačka danas zauzimala u svetu! Jer, ta državna mumija povezala se sa Nemačkom ne radi dobijanja rata, nego radi održavanja večnoga mira koji je onda na mudar način mogao da bude primenjen za lagano, ali sigurno iskorenjivanje nemstva u monarhiji. Ovaj savez, međutim, bio je i stoga jedan nemoguć savez, jer se od takve države i tako dugo nije smelo

očekivati nikakvo ofanzivno zastupanje nacionanlih nemačkih interesa, posto ova nije imala čak ni snage ni odlučnosti da učini kraj procesu odnemčivanja na svojoj neposrednoj granici. Ako Nemačka nije posedovala toliko nacionanle svesti, a takođe i bezobzirnosti da nemogućoj habzburškoj državi oduzme mogućnost raspolaganja i odlučivanja o sudbini deset miliona svojih sunarodnika, onda se zaista nije smelo očekivati da će ona ikada pružiti ruku za tako dalekosežne i kompleksne planove. Držanje staroga Rajha prema austrijskom pitanju bio je probni kamen za njegovo postupanje u sudbononosnoj borbi cele zemlje. U svakom slučaju nije se smelo mirno posmatrati kako se iz godine u godinu nemstvo sve više potiskuje, jer je ipak vrednost sposobnosti savezništva Austrije isključivo zavisila od držanja nemačkog elementa. Ali, ovim putem se uopšte nije pošlo. Ničega se nisu toliko pribojavali kao borbe, da bi najzad u najnepovoljnijem času ipak bili prinudeni na nju. Htelo se pobeći od sudbine, a ona je ipak stigla. Sanjalo se o održanju svetskog mira, a ateriralo u svetski rat. A to je bio najznačajniji razlog zašto se uopšte nije imao u vidu ovaj treći put formiranja nemačke budućnosti. Znalo se da dobijanje novoga tla može da se postigne samo na Istoku, videla se onda neophodnost borbe, a hteo se, ipak, po svaku cenu mir; jer, parola nemačke spoljne politike već odavno više nije glasila: održanje nemačke nacije na svaki način, već šta više: održanje svetskog mira svim sredstvima. Kako je to onda i ispalo, poznato je. Ja ću posebno na ovo ponovo da se vratim.

Tako je, dakle, ostala još četvrta mogućnost: industrija i svetska trgovina, pomorska sila i kolonije. Takav razvoj mogao se, doduše, ponajpre lakše i svakako brže ostvariti. Nastanjivanje zemljišta i teritorija je spor proces koji često traje vekovima; pa čak u tome treba tražiti i njegovu unutrašnju snagu, jer se pri tome ne radi o iznenadnom plamsaju, već o jednom postepenom, ali temeljnom i trajnom narastanju, za razliku od industrijskog razvoja koji u toku malo godina može da se naduva da bi onda vise ličio jednom mehuru od sapunice nego uspejoj i temeljnoj snazi. Flota se, naravno, može brže da izgradi, nego što se u žilavoj borbi mogu da podignu seljačka gazdinstva, i nasele farmerima; samo flota se može brže uništiti nego ovo poslednje. Ako je Nemačka, ipak, krenula ovim putem, onda se bar moralo jasno spoznati da će se i ovaj razvoj jednoga dana završiti borbom. Samo su deca mogla da pogresno predviđaju da se ljubaznim i uljudnim ponašanjem i trajnim naglašavanjem miroljubivog nastrojenja mogu dobiti svoje banane u "mirnoj konkurenciji naroda", kako se to tako lepo i sa mnogo miomirisa na sve strane brbljalo; da se, dakle, nikada ne mora posezati za oružjem. Ne, da smo krenuli tim putem, onda bi jednoga dana Engleska morala da postane naš neprijatelj. Bilo je više nego besmisleno da se srdimo zbog toga što je, međutim, sasvim odgovaralo našoj bezazlenosti što je Engleska sebi uzela slobodu da se jednoga dana sa surovošću nasilničkog egoiste suprotstavi našem miroljubivom načinu življenja i rada. Tako nešto mi, doduše, ne bismo nikada učinili. Ako se evropska teritorijalna politika protiv Rusije mogla voditi sa Engleskom u savezu, onda je opet, obratno, kolonijalna politika i politika svetske trgovine mogla da se zamisli samo protiv Engleske u savezu sa Rusijom. Onda su se, međutim, morale i ovde bezobzirno da povuku konsekvence i da se, pre svega, što je moguće pre, otkači Austrija. Ma kako gledano, ovaj savez sa Austrijom na prelazu u ovaj vek bio je već pravo bezumlje.

Samo, uopšte se nije ni pomišljalo na to da se sklopi savez sa Rusijom protiv Engleske, kao ni sa Engleskom protiv Rusije, jer bi u oba slučaja to na kraju značilo rat, a da bi se on sprečio, odlučilo se ipak uglavnom prvo, za jednu trgovinsku i industrijsku politiku. Sada se, eto, posedovao u "privredno miroljubivom" osvajanju sveta jedan uput za postupak koji je trebalo dosadašnjoj politici sile jednom za svagda da slomi vrat. Možda ipak nije postojalo osećanje sigurnosti u tome naročito ako su iz Engleske s' vremena na vreme pristizale sasvim nedvosmislene pretnje; stoga se došlo do odluke za izgradnju flote; pa ipak i opet ne za napad i uništenje Engleske, nego za "odbranu" već proklamovanog "svetskog mira" i "mirnog" osvajanja sveta. Stoga je ona, takođe, u svemu i svačemu građena nešto skromnije, ne samo prema broju, nego i snazi pojedinih brodova, kao i prema naoružanju da bi se, takođe, ponovo tako, na kraju krajeva, ipak mogla da prikaže "miroljubiva" namera. Govorancije o "privredno miroljubivom" osvajanju sveta bile su svakako najveći besmisao koji je ikada mogao da se uzdigne do vodećeg principa državne politike. Taj

besmisao je postao još veći i time što se nije zaziralo da se pozove Engleska kao krunski svedok da je takav efekat moguć. Ono što su pri tom naša profesorska istorijska nauka i shvatanje istorije u tome zgrešili skoro da se više ne može ispraviti i samo je ubedljiv dokaz za to koliko mnogo ljudi "uči" istoriju, a da je ne razume ili uopšte shvata. Upravo u Engleskoj se moralo spoznati očito pobijanje ove teorije da li je, zaboga, ijedan narod sa većom brutalnošću, bolje pripremao svoja privredna osvajanja mačem, a kasnije ih bezobzirno branio kao engleski narod? Nije li upravo to obeležje britanske državničke umetnosti i umešnosti da se iz političke snage vuku privredni dobici i svako privredno jačanje se smesta ponovo pretoči u političku moć? A, pri tom, kolika je zabluda verovati da bi Engleska lično bila suviše strašljiva, da za svoju privrednu politiku založi sopstvenu krv! To što engleski narod nije posedovao "narodnu vojsku", to ni u kom slučaju ovde ne dokazuje suprotno; jer se ovde ne radi o određenoj vojnoj formi oružane sile, nego, štaviše, o volji i odlučnosti da se postojeća mobiliše. Engleska je uvek imala naoružanje koje joj je upravo bilo neophodno. Ona se borila uvek oružjem koje je zahtevalo uspeh. Ona se borila sa plaćenicima dok god su plaćenici bili dovoljni; ali je ona i duboko zahvatala u dragocenu krv cele svoje nacije, ako je samo takva žrtva mogla da donese pobedu; međutim, uvek je ostajala ista ona odlučnost za borbu i žilavost kao i bezobzimo vođenje iste.

Ali u Nemačkoj se negovala postepeno putem škole, štampe i humorističkih listova određena predstava o biti Engleza, a još više o njihovoj državi, koja je morala da dovede do jednog od najljućih samozavaravanja; jer tom besmislicom polako se sve inficiralo, a posledica toga bila je potcenjivanje koje se onda osvetilo na najljući način. Dubina ovog falsifikata bila je tako velika, da je svako bio ubeden da u Englezu ima pred sobom jednog isto tako prevejanog kao i lično sasvim neverovatno strašljivog poslovnog čoveka. Da se jedno svetsko carstvo veličine engleskog carstva nije moglo prikupiti lukavstvom i podvalama, to, na žalost, nikako nije ulazilo u glavu našim uzvišenim profesorima profesoralne nauke. Malo onih koji su opominjali i upozoravali bili su nadvikani ili potpuno ućutkani. Još se sasvim tačno mogu setiti kako su kod mojih ratnih drugova bila začuđena lica, kada smo u Flandriji lično naisli na Tomije. Već posle prvih dana bitke, iskrslalo je ovde, verovatno u mozgu svakog, ubeđenje da ovi Škotlandani nisu baš odgovarali onima koje su nam u humorističkim listovima i telegrafskim izveštajima / po njihovom mišljenju tačno naslikali. I ja sam tada započeo svoja prva razmatranja o svrsishodnosti oblika propagande. Ovo krivotvorenje imalo je, međutim, za proturivanje naravno i nečega dobrog; mogla se na ovim, iako netačnom primeru, demonstrirati ispravnost privrednog osvajanja sveta. Ono što je polazilo za rukom Englezu, moralo je i nama da uspe, pri čemu je onda kao jedan sasvim posebni plus smatrana naša ipak značajno veća čestitost, odnosno, nedostatak one specijalne engleske "perfidijske". Postojala je nada da će se time lakše zadobiti naklonost pre svega manjih nacija kao i poverenje velikih. Da je naša čestitost izazivala kod drugih osećanje groze, nije nam padalo pri tom već stoga na pamet, jer smo mi sve to sasvim ozbiljno sami verovali, dok je drugi svet takvo ponašanje smatrao izrazom jedne sasvim prepredene lažljivosti, sve dok nije na najveće iznenađenje revolucija pomogla da se stekne dublji uvid u neograničenu glupost našeg "iskrenog" mišljenja.

Ali, na osnovu besmislice ovog "miroljubivog privrednog osvajanja" sveta, bio je, takođe, odmah jasan i razumljiv i besmisao Trojnog saveza. I sa kojom se to, inače, državom moglo ovde uopšte stupiti u savez? Sa Austrijom zajedno svakako da se nije moglo ići na ratna osvajanja čak ni samo u Evropi. Upravo se u tome i sastojala od prvog dana ta unutrašnja slabost saveza. Jedan Bizmark je mogao sebi da dozvoli ovo privremeno rešenje, ali nikako ne i svaki tupavi sledbenik, a ponajmanje u vreme kada već odavno više nisu postojale bitne pretpostavke i za bizmarkovski savez; jer Bizmark je verovao da u Austriji još ima pred sobom jednu nemačku državu. Sa postepenim uvođenjem opšteg prava glasa potonula je, međutim, ova zemlja u jedan parlamentarno vođeni nenemački kaos. Sada je savez sa Austrijom i rasnopolitički bio jednostavno škodljiv. Trpelo se nastajanje jedne nove slovenske velesile na granici Rajha, koja se morala pre ili

kasnije da postavi prema Nemačkoj sasvim drukčije, nego na primer Rusija. Pri tom je morao sam savez iz godine u godinu iznutra da postaje sve šupljiji i slabiji, u istom odnosu u kome su pojedini nosioci ove ideje u monarhiji gubili na uticaju i bili potisnuti iz najmerodavnijih pozicija. Već na prelasku u ovaj vek prešao je savez sa Austrijom u tačno isti stadijum kao i savez Austrije sa Italijom. Ali i ovde su postojale samo dve mogućnosti: ili biti u savezu sa Habzburškom monarhijom, ili podići protest protiv potiskivanja nemstva. Ali, ako se sa tako nečim već jednom otpočne, onda je najčešće kraj, otvorena borba. Vrednost Trojnog saveza bila je već i psihološki skromna, pošto čvrstina jednog saveza upravo opada u toj meri, ukoliko se više on ograničava na održanje jednog postojećeg stanja kao takvog. Ali neki savez će opet obrnuto biti tim jači, što više mogu da se nadaju pojedini kontrahenti da će njime moći da ostvare određene, opipljive ekspanzivne ciljeve. Pa i ovde, kao i svugde, je snaga ne u odbrani nego u napadu. Ovo se već sa različitih strana još onda uvidelo, ali na žalost to nisu uvideli takozvani merodavni. Naročito je ondašnji pukovnik Ludendorff, oficir u velikom generalštabu, ukazivao u jednoj spomenici god. 1912. na ove slabosti. Naravno, od strane "državnika" nije ovoj stvari pridavana nikakva vrednost, ni značaj; kao što uopšte izgleda zdrav razum mora da važi samo za obične smrtnike, a principijelno, međutim, sme da bude isključen, ukoliko se radi o "diplomatama". Za Nemačku je bila samo sreća što je rat u god. 1914. izbio okolnim putem, preko Austrije, pa su Habzburgovci, dakle, morali da ga vode zajedno; da se, naime, desilo obrnuto, Nemačka bi onda ostala sama. Nikada ne bi habzburška država bila u stanju da učestvuje u jednoj borbi, ili čak i sama htela da učestvuje u borbi koju bi izazvala Nemačka. Ono što se kasnije osuđivalo kod Italije bilo bi već ranije nastalo kod Austrije: zadržala bi se "neutralnost" da bi se tako bar spasla država od revolucije na samom početku. Austrijsko slovenstvo bi pre razbilo monarhiju već god. 1914, nego što bi dozvolilo pomoć Nemačkoj.

Koliko su, međutim, bile velike opasnosti i poteškoće koje je savez sa dunavskom monarhijom donosio sobom mogao je onda da shvati samo mali broj ljudi. Prvo, Austrija je imala isuviše neprijatelja koji su nameravali da naslede trošnu državu a da ne bi u toku vremena morala da izbije izvesna mržnja protiv Nemačke u kojoj se, u toj Nemačkoj, sad odjednom video uzrok sprečavanja sa svih strana željenog raspada monarhije. Došlo se do ubeđenja da se na kraju može, upravo samo okolnim putem, preko Berlina, doći do Beča. Ali time je, drugo, Nemačka izgubila najbolje i najizglednije mogućnosti sklapanja saveza. Pa je mesto njih nastupala sve veća zategnutost sa Rusijom i čak i Italijom. Pri tom je u Rimu opšte raspoloženje bilo isto tako prijateljsko prema Nemačkoj, kao što je neprijateljstvo prema Austriji tinjalo u srcu poslednjeg Italijana, a sesto se čak sa bleskom rasplamsavalo. Pošto se već jednom krenulo na politiku trgovine i industrije, nije više postajao ni najskriveniji podsticaj za borbu protiv Rusije. Samo su neprijatelji obeju nacija mogli u tome još da vide živi interes. U stvari su to u prvoj liniji bili Jevreji i marksisti, koji su potpirivali i huškali svim sredstvima na rat između dve države. Najzad je, međutim, morao, pod tri, prema Bizmarkovom Rajhu, ovaj savez zbog toga u sebi da krije beskrajnu opasnost za Nemačku, jer je nekoj velesili stvarno neprijateljski nastrojenoj u svako doba sa lakoćom moglo poći za rukom da čitav niz država mobiliše protiv Nemačke zato što je svaka ta država bila u položaju da na račun austrijskog saveznika ima u izgledu proširenja. Protiv dunavske monarhije mogao se pozvati na uzbunu ceo istok Evrope, ali naročito Rusija i Italija. Nikada se ne bi formirala ona od strane kralja Edvarda forsirana svetska koalicija, da nije Austrija kao saveznik Nemačke predstavljala jedan suviše primamljivi zalogaj nasleđa. Samo je bilo moguće da se države, sa inače tako heterogenim željama i ciljevima, skupe u jedan jedinstven napadački front. Svaka se mogla nadati da će prilikom opšteg nastupa protiv Nemačke zadobiti i sa svoje strane proširenje na račun Austrije. Da je sad opet ovom nesrećnom savezu izgleda pripadala još i Turska, kao nemi član, pojačalo je ovu opasnost do najvećeg stepena. Međunarodna jevrejska svetska finansijska snaga trebala je ovaj mamac da bi mogla da sprovede dugo željeni plan uništenja Nemačke koja se još nije uklopila u opštu naddržavnu finansijsku i privrednu kontrolu. Samo tako se mogla da iskuje koalicija, osnažena i okružena čistim brojem sada marširajuće milionske vojske, spremnom da udari najzad na oklopljenog Zigfrida.

Savez sa habzburškom monarhijom koji me je još u Austriji uvek ispunjavao zlovoljom, postao je sad uzrok dugih unutrašnjeg ispitivanja koja su me u predstojećem vremenu samo još više učvršćivala u već unapred shvaćenom mišljenju. Još onda, u malim društvenim krugovima u kojim sam se uopšte kretao, nisam skrivao svoje uverenje da će ovaj nesrećni ugovor sa jednom na propast predodređenom državom i Nemačku odvesti u katastrofalan slom, ako se ne bude znala još pravovremeno od njega otrgnuti. U tom mom kao stena čvrstom ubeđenju nisam se pokolebao ni jedan trenutak, kada se činilo da je vihor svetskog rata na kraju isključio svako razumno premišljanje i kada je zahvatila bura oduševljenja i one institucije za koje su morala da postoje samo najhladnija realna razmatranja. Takođe i za vreme dok sam ja sam stajao na frontu zastupah, ma gde da se o tim problemima razgovaralo, svoje mišljenje, da bi za nemačku naciju što pre tim bolje bilo prekinuti taj savez i da napuštanje habzburške monarhije uopšte ne bi bilo nikakva žrtva, ako bi Nemačka time mogla da postigne ograničenje broja svojih protivnika; jer nisu milioni stavili čelični šlem na glavu za održanje jedne sasvim propale dinastije, već naprotiv, za spas nemačke nacije. Nekoliko puta pre rata izgledalo je kao da će, bar u jednom lageru, iskrsnuti laka sumnja u ispravnost jednom prihvaćene politike saveza. Nemački konzervativni krugovi počeli su s' vremena na vreme da upozoravaju od suviše velikog slepog poverenja, da je i ovo, kao uopšte i sve razumno otišlo u vetar. Postojalo je uverenje da je ovo ispravan put ka "osvajanju" sveta, čiji uspeh bi mogao biti ogroman, a čije bi žrtve bile ravne nuli. Poznatim "nezvanim" i opet nije preostalo ništa drugo do da ćuteći posmatraju zašto i kako "pozvani" pravo i neumitno marširaju u propast vukući za sobom dragi narod kao onaj pacolovac iz Hamelina.

Dublji razlog za to što je uopšte postojala mogućnost da se besmisao "privrednog osvajanja" postavi i učini shvatljivim celom narodu kao praktičan politički put, a očuvanje "svetskog mira", međutim, kao politički cilj, ležao je u opštem oboljenju našeg celokupnog političkog mišljenja. Sa pobedničkim pohodom nemačke tehnike i industrije, sa većim uspesima nemačke trgovine, sve više se gubila spoznaja da je sve to moguće samo pod pretpostavkom jedne jake države. Naprotiv, u mnogim krugovima išlo se već toliko daleko da se zastupalo uverenje da sama država ima da zahvali svoje postojanje samo ovim pojavama, da ona sama u prvom rečju predstavlja jednu privrednu instituciju koja se vodi prema privrednim zahtevima, i prema tome i u svom sklopu zavisna od ekonomije, a to stanje se smatralo i hvalilo kao daleko najzdravije i najprirodnije. Međutim, država nema ničeg zajedničkog sa jednim određenim privrednim shvatanjem ili privrednim razvojem. Ona nije spoj privrednih kontrahenata u jednom određenom ograničenom životnom prostoru radi ispunjenja privrednih zadataka, već organizacija jedne zajednice psihički i duhovno istih živih bića radi boljeg omogućavanja daljeg održavanja svoje vrste kao i radi postizanja cilja njenog bitisanja koji joj je predodređen od strane providenja. To i ništa drugo je svrha i smisao jedne države. Privreda je, pri tom, samo jedno od mnogih pomoćnih sredstava koji su upravo potrebni za postizanje ovog cilja. Ali, ona nikada nije uzrok i svrha jedne države, ukoliko upravo ta država već unapred ne počiva na pogrešnom, odnosno neprirodnom temelju. Samo se tako može objasniti da državi ne treba čak ni teritorijalno ograničenje kao preduslov za njeno postojanje. To će biti samo kod onih naroda neophodno koji hoće sami da osiguraju ishranu svojih sunarodnika, dakle koji su spremni da sopstvenim radom dobiju bitku sa životom. Narodi koji su u stanju da se kao trutovi ušunjaju u ostalo čovečanstvo da bi ga pod svakovrsnim izgovorima naterali da radi za njih, mogu čak i bez sopstvenog, ograničenog životnog prostora da formiraju države. To važi u prvom redu za narod pod čijim parazitstvom naročito danas mora da trpi celokupno čestito čovečanstvo: za Jevrejstvo!

Jevrejska država nikada nije bila prostorno ograničena, već univerzalno neograničena po prostoru, ali ograničena na povezanost jedne rase. Stoga je ovaj narod uvek i formirao državu u okviru drugih država. U najgenijalnije trikove koji su ikada pronađeni spada to da su pustili ovu

državu da jedri kao "religijska" i osiguravajući joj time toleranciju koju su Arijevci uvek spremni da pruže svakom ispovedanju vera. Jer, zaista mojsijevska religija nije ništa drugo do nauka održavanja jevrejske rase. Ona stoga obuhvata i gotovo sve sociološke, političke kao i ekonomske naučne oblasti koje bi ovde uopšte mogle doći u obzir. Nagon za održanje vrste je prvi razlog za obrazovanje ljudskih zajednica. A usled toga je država narodni organizam, a ne neka ekonomska organizacija. To je razlika koja je isto tako velika kao što naročito današnjim tzv. "državnicima" svakako ostaje nerazumljivo. Stoga onda ovi takođe i veruju da mogu da izgrade državu putem privrede, dok je ona u stvarnosti večno samo rezultat sudelovanja onih svojstava koja su u ravni volji za održanjem vrste i rase. Ova svojstva su uvek junačke vrline, a nikada nisu trgovački egoizam, pošto, dabome, održanje života jedne vrste podrazumeva voljnost i spremnost i za žrtvovanje pojedinaca. U tome i leži upravo smisao pesničkog iskaza i ako ti ne založiš život svoj, nećeš ni dobiti taj život tvoj da je žrtvovanje ličnoga života neophodno da bi se osiguralo održanje vrste. Sledstveno tome, bitna pretpostavka za obrazovanje i održanje jedne države jeste postojanje određenog osećanja uzajamne pripadnosti na osnovu istovetnog bića i iste vrste kao i spremnost da se za to založi svim mogućim sredstvima. To će kod naroda koji je na sopstvenom tlu, voditi do stvaranja junačkih vrлина, kod muftadžija do laskanja i podmuklih surovosti, ukoliko te osobine već dokazano ne postoje kao pretpostavka njihovog po formi tako različitog državnog bitisanja. Uvek će, međutim, već obrazovanje jedne države bar od samog početka uslediti samo putem primene ovih osobina, pri čemu će onda u borbi za samoodržanje podleći oni narodi, tj. biti podjarmljeni, a time osuđeni na ranije ili kasnije izumiranje, koji u međusobnoj borbi pokazuju najmanje junačkih vrлина ili nisu dorasli lažljivoj lukavosti neprijateljskih gotovana. Ali, i u tom slučaju ovo ne treba skoro nikad pripisivati nedostatku mudrosti, nego šta više nedostatku odlučnosti i hrabrosti koji se samo pokušava da sakrije pod plaštom humanog opredeljenja. Koliko malo, međutim, stoje u vezi sa privredom državnootvoračke i državnoodržavajuće osobine, pokazuje najjasnije činjenica da se unutrašnja snaga jedne države poklapa samo u najredim slučajevima sa tzv. privrednim procvatom, a ovaj opet u beskrajno mnogim primerima izgleda da najavljuje već nadolazeću propast države. Ali, ako bi se obrazovanje ljudskog zajedništva pripisalo u prvom redu privrednim snagama, ili i podsticajima onda bi najveći privredni razvitak morao istovremeno da znači i najmoćniju snagu države, a ne obratno. Vera u državnootvoračku i državnoodržavajuću snagu privrede posebno onda izgleda nerazumljiva kada ona dolazi do izražaja u jednoj zemlji koja u svemu i svačemu upravo jasno i uporno pokazuje istorijsku suprotnost tome.

Upravo Pruska pokazuje s' neverovatnom oštrinom da jedino idejne vrline stvaraju sposobnost za obrazovanje jedne države a ne materijalna svojstva. Tek pod njihovom zaštitom može onda privreda da dođe do procvata, sve dotle dok sa slomom državnootvornih sposobnosti ne propadne i sama privreda; jedan tok koji upravo sada možemo na tako užasno žalostan način da posmatramo. Uvek mogu toliko dugo materijalni interesi ljudi na najbolji način da uspevaju, dok ostaju u senci junačkih vrлина; međutim, čim pokušaju da stupe u prvi krug života, razaraju sebi osnovu za sopstveno postojanje. Uvek kada je u Nemačkoj dolazilo do poleta političke moći, počinjala je i privreda da se uzdiže; ali uvek kada je privreda postajala jednim sadržajem života našega naroda i time idealne vrline gušila, propadala je država ponovo i povukla bi posle nekog vremena sa sobom i privredu. Ako sad ipak sebi postavimo pitanje šta su onda državotvome ili čak samo državnoodržavajuće snage u stvarnosti, onda se one mogu sažeti jednom jedinom oznakom: sposobnost žrtvovanja i volja za žrtvovanje pojedinca za opštu stvar. Da ove vrline baš ničeg zajedničkog nemaju sa privredom, proizilazi iz jednostavnog saznanja, da se čovek, dakako, nikada za privredu ne žrtvuje, to znači: ne umire se za poslove, nego za ideale. Ništa nije bolje objašnjavalo psihološku nadmoć Engleza u spoznaji narodne duše do motivacija koju je on znao da prida svojoj borbi. Dok smo se mi borili za bleb, vojevala je Engleska za "slobodu"; i to čak ne za samo svoju, ne, nego i za slobodu malih naroda. Kod nas su se smejali toj drskosti, ili se ljutili

zbog toga i time dokazali kako je besmisleno glupa postala tzv. državnička veština Nemačke još pre rata. Ni najmanja slutnja više nije postojala o suštini one snage koja je mogla da povede ljude iz slobodne volje i rešenosti u smrt. Dok god je nemački narod god. 1914. verovao još da se bori za ideale, on je i istrajavao; čim je trebalo samo da se bori za bleb nasušni, on je radije odustajao od igre. Naši duhoviti "državnici" čudili su se, međutim, toj promeni opredeljenja. Nikada im nije postalo jasno da jedan čovek od onog trenutka kada se bori za neki privredni interes, što je moguće više izbegava smrt, jer bi mu ona, zaboga, zauvek uskratila užitak nagrade za njegovu borbu. Briga za spasenje sopstvenog deteta omogućuje i najslabijoj majci da postane heroj, samo borba za održanje vrste i ognjišta, ili države koja vrstu štiti, terala je ljude u svim vremenima na neprijateljska koplja. Smeo bi se, kao večno vazeća istina, postaviti i sledeći iskaz:

Nikada još nije bila zasnovana država putem miroljubive privrede, nego uvek samo instiktima održanja vrste, pa bili oni u oblasti junačke vrline, ili lukave prepredenosti; iz prvog proizlaze onda upravo arijevske radne i kulturne države, a iz drugog jevrejske kolonije gotovana. I čim, opet, privreda kao takva, u jednom narodu ili jednoj državi, ove nagone počne da guši postaje ona sama primamljivim uzrokom podjarmljivanja i potčinjavanja. Verovanje iz predratnog vremena da se nemačkom narodu trgovinskom i kolonijalnom politikom, mirnim putem, može otvoriti svet ili ga čak i osvojiti, bio je klasičan znak gubitka stvarnih državotvornih i državoodržavajućih vrlina i svih iz toga nastalih shvatanja energije i odlučnosti za delanje; po prirodnom zakonu kraj toga računa je, međutim, bio svetski rat sa njegovim posledicama...

Za onog ko ne istražuje dublje, mogao je svakako ovaj stav nemačke nacije - jer on je zaista bio gotovo sasvim i opšti stav - da predstavlja samo jednu nerešivu zagonetku: pa ipak, nije li upravo Nemačka bila izuzetno zadivljujući primer jednog Rajha koji je proistekao iz osnova čiste politike sile. Pruska, zametak Rajha, nastala je blistavim heroizmom, a ne finansijskim operacijama, ili trgovinskim poslovima, a sam Rajh je, opet, bio samo najdivnija nagrada vodstvu politike sile i vojničke neustrašivosti pred smrću.

Kako je upravo nemački narod mogao da dospe do takvog oboljenja svog politickog instikta? Jer ovde se nije radilo o jednoj pojedinačnoj pojavi nego o momentima propadanja, koji su se u zaista zastrašujućem bezbroju gotovo kao varljiva svetla rasplamsavali i klizili, čas na više, čas na niže, preko tela naroda, ili kao otrovni čirevi čas ovde, čas tamo nagrizali naciju... Izgledalo je kao da neka tajanstvena sila tera neprestano otrovnu bujicu do najudaljenijih krvnih sudova ovog nekada junačkog tela, da bi sad, eto, dovela do sve veće paralize zdravog razuma, odnosno prostog nagona za samoodržanjem. Time što sam sva ova pitanja, oslovljena mojim stavom prema nemačkoj politici saveza i privrednoj politici Rajha, bezbroj puta, postupno razmatrao u god. 1912-1914, kao rešenje zagonetke, preostajala je sve više ona snaga koju sam već prethodno u Beču upoznao, određena sasvim drugim gledištima: tj. marksistička nauka i pogled na svet kao i njeno organizaciono delovanje. Po drugi put u svom životu udubih se u ovu nauku razaranja, i ovog puta, naravno, ne više vođen utiscima i delovanjima moje svakodnevnice okoline, već upućen na to posmatranjem opštih tokova političkog života. Time što sam se nedavno udubio u teorijsku literaturu ovog novog sveta i pokušao sebi da razjasnim njen mogući uticaj, uporedio sam je onda sa stvarnim pojavama i događajima usled njenog dejstva u političkom, kulturnom, a i privrednom životu. Po prvi put, dakle, usmerio sam svoju pažnju i pokušaj ima da se suzbije ova svetska kuga. Studirao sam Bizmarkovo zakonodavstvo o vanrednim merama, u namerama, borbi i uspehu. Postepeno sam sticao jedan, takoreći, granitni temelj za svoje sopstveno uverenje, tako da od tog vremena nikada više nisam bio prinuđen da preduzmem izmenu svojih unutrašnjih pogleda po tom pitanju. Isto tako je odnos marksizma i jevrejstva podvrgnut jednom daljem temeljnom ispitivanju.

Ali, ako mi je ranije, u Beču, pre svega, Nemačka izgledala kao jedan nesavladivi kolos, ipak su sad, ponekad, počele da mi se javljaju strepnje i sumnje. Ljutio sam se u sebi, ili u malom krugu svojih poznanika zbog nemačke spoljne politike isto tako i zbog, kako je meni izgledalo, neverovatno lakomislenog načina na koji je tretiran najvažniji problem koji je uopšte tada i

postojao za Nemačku, tj. problem marksizma. Zaista nisam mogao da shvatim kako se moglo tako slepo teturati u susret takvoj opasnosti čije bi dejstvo odgovarajući i sopstvenim namerama marksizma, jednom moglo da bude kasno. Ja sam već onda u svojoj okolini, isto tako kao i danas u širim krugovima, upozoravao na opasnost umirujuće izreke svih kukavičkih bednika "nama se ne može ništa dogoditi"! Takva slična shvatanja su već jednom razorila veliko carstvo. Zar da i sama Nemačka nije podvrgnuta istim zakonima kao sva druga ljudska društva? U god. 1913. i 1914. sam, opet, po prvi put, takođe u raznim krugovima, koji danas delom tako verno pripadaju nacionalsocijalističkom pokretu, izražavao svoje uverenje, da je pitanje budućnosti nemačke nacije pitanje uništenja marksizma...

U nesrećnoj nemačkoj politici saveza video sam samo posledične pojave izazvane razarajućim delovanjem ove nauke; jer, svakako strašno je, upravo, bilo da je ovaj otrov gotovo nevidljivo razarao celokupne osnove jednog zdravog privrednog i državnog shvatanja, a da oni, time zahvaćeni, često nisu ni sami slutili koliko je njihovo delovanje i htenje već veoma proisticalo iz ovog, inače najoštrije odbijanog pogleda na svet. Unutrašnje propadanje nemačkog naroda već onda je odavno započelo, a da ljudima nije bilo postalo jasno, kako to često u životu biva, ko je uništavač njihovog bitisanja. Ponekad se, doduše, i lekarilo oko te bolesti naokolo, ipak su se brkale onda forme ispoljavanja sa uzročnikom bolesti. Pošto ovoga nisu poznavali, ili hteli da upoznaju, i borba je protiv marksizma imala, međutim, samo vrednost jednog nadržilekarskog truncanja.